

تاریخ مختصر فقه (فقهاء مذهب جعفری)

پدیدآورده (ها) : مدرسی چهاردهی، مرتضی
حقوق :: کانون :: سال دهم، فروردین 1346 - شماره 10
از 81 تا 88
آدرس ثابت : <http://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/285221>

دانلود شده توسط : رسول جعفریان
تاریخ دانلود : 14/01/1396

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تالیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

پایگاه مجلات تخصصی نور

تاریخ مختصر فقه - فقهاء مذهب جعفری

۲۶۴- شادروان احمد آتش استاد سابق زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه السنه شرقیه اسلامبول که از مشهورترین محققان تاریخ و ادبیات ترکیه بود یک رشته از کتابهای نفیس درباره تاریخ و ادبیات ایران انتشار داد در شماره سوم و چهارم جلد سوم مجله « زبان ترك و ادبیات » بتاريخ ۳۱ ماه مه ۱۹۴۹ که از انتشارات دانشگاه اسلامبول است در خصوص کتاب الذریعة ومولف بزرگوار آن که از شخصیت های تاریخی و علمی است و از افتخارات مذهب جعفری بشمار میرود مقاله ای نوشتند که ترجمه آن عیناً در اینجا نقل میشود و در پایان مقاله استاد مشهور اضافاتی از نویسنده ناچیز این سطرها درج مینماید هم چنین در پاورقی آن .

۲۶۵- محمد محسن مشهور به شیخ آقا بزرگ تهرانی: الذریعة الی تصانیف الشیعة:

- ۱- جلد اول چاپ نجف تاریخ ۱۳۵۴ هجری ۵۳۶ صفحه .
- ۲- جلد دوم چاپ نجف تاریخ ۱۳۵۶ ه . ق ۵۲۰ صفحه .
- ۳- جلد سوم چاپ نجف تاریخ ۱۲۵۷ ه . ق ۴۹۰ صفحه
- ۴- جلد چهارم چاپ تهران ۱۳۶۲ ه . ق ۲۵۰ صفحه .
- ۵- جلد پنجم چاپ تهران ۱۳۶۳ ه ۳۲۰ صفحه .
- ۶- جلد ششم چاپ تهران ۱۴۶۵ ه ۴۱۲ صفحه .

این اثرمجموع آثاری که بقلم علماء وفضلاء عالم شیعه از بزرگ و کوچک از قرون قدیمه تاکنون برشته تحریر درآمده محتوی می باشد، بعد از کتابهای فهرست ابن الندیم و کشف الظنون کاتب چلبی ما و از آن تاریخ به بعد میتوان ادعا کرد که در عالم شرق یک اثر جلدی Bibliyografia یعنی مجموعه کامل کتاب شناسی است .

۲۶۶- آقا بزرگ آثاری را که در باره آن ها بحث کرده مانند ابن الندیم به نسبت موضوع یا تاریخ انتخاب بلکه مانند «کشف الظنون» به نسبت اسامی بترتیب حروف الفبائی شروع نمود و در باره مولفین آنها ایضاحات داد از این روی هر موضوعی بخوایم بیایم باسانی میتوان پیدا کرد .

در باره وسعت و کثرت محتویات الذریعة تاکنون شش جلد پانصد صفحه را تشکیل داد و آخرین مجلدش جلد ششم محسوب میشود که آخرین اثر معرفی شده در آن «حزن- المومنین» ثبت شده است .

۲۶۷- عده آثاری که محتویات این جلد ها را تشکیل داده بدین روش می باشد، در «حرف الف» چهار هزار و ششصد و پنجاه و یک ، در «حرف ب» هفتصد و چهارده در حرف پ سی و چهار در حرف ت سه هزار و چهارصد و هفتاد و دو ، در حرف ث نود و سه در حرف ج هزار و سیصد و سی و هفت در حرف ح هشتاد و دو، در حرف ح دو هزار و چهارصد و هفتاد و سه که مجموعاً از دوازده هزار و هشتصد و پنجاه و پنج جلد کتاب بحث کرده است .

۲۶۸- بطوری که قبلاً نیز اشاره شد الذریعة تنها عبارت از آثار و تألیفات علماء

شیعه می باشد که بزبان های ترکی و عربی و فارسی برشته تحریر کشیده شده و یا اینکه از زبان های دیگر بوسیله مترجمین شیعه ترجمه گردید برای مثال کتاب «جین گوررجائی» که نویسنده آن سرور بدیع «پیامی صفا» است در تهران بوسیله نصرالله شاهرخی ترجمه شد جزء این آثار می باشد .

۲۶۹- آثاری که این مجموعه کتاب شناسی را تشکیل می دهد شامل حساب و هندسه و علوم دیگری نیز می باشد و در موضوع های مختلف بحث گردیده و خالی از اشتباه هم نمی باشد. با همه اینها باید از مؤلف کتاب مزبور تقدیر نمود که اثر مفیدی باین اهمیت را بوجود آورد و برای تقدیر از قیمت و اهمیت این اثر لازم است که مختصری از بیوگرافی این عالم بزرگ ایران بحث کرد .

۲۷۰- آقا بزرگ تهرانی در سال هزار و دو و ست و نود و سه هجری دریکی از قصبه های بزرگ تهران متولد شده و تحصیلات ابتدائی خود را در همانجا شروع کرد و پدرش از روحانیون تهران بود و دارای آثار تاریخی می باشد ، آقا بزرگ بعداً بتهران رفته و تحصیلاتش را در آنجا ادامه داده .

ادبیات را در نزد شیخ حسین خراسانی و اصول و فقه را در نزد شیخ عبدالکریم مدرس لاهیجی و سید محمد تقی تنکابنی و فلسفه را نزد محمود قمی و ریاضیات را نزد شیخ علی ایلکانی و ابراهیم زنجانی آموخت .

درس بیست سالگی در ۱۳۱۳ هجری به نجف که مرکز علماء جهان شیعه می باشد مسافرت کرد در آنجا از دروس علماء بزرگ شیعه مشغول استفاده بود تا در سال ۱۳۲۹ هجری بشهر کاظمین رفت و در آنجا بتحقیقات و تجربیات شخصی شروع کرد و در همین جا بتألیف کتاب الذریعة تصمیم گرفت چون جلد اول کتاب الذریعة را در سال ۱۳۵۴ هجری منتشر کرد . معلوم میشود که بیست و پنج سال تمام زحمت کشیده .

۲۷۱- و در عرض این مدت به کشورهای عراق ، ایران ، سوریه ، فلسطین و مصر سیاحت ها کرد. در کتابخانه های ممالک مزبوره بمطالعه پرداخته و مطالب لازم کتابها

جمع‌آوری کرده است. باین روش از مجموع نتیجه مطالعات خود آثار دیگری نیز بوجود آورده که هر جلد آنرا يك قرن مخصوص اختصاص داد و از قرن چهارم هجری شروع کرد، کتابی در ترجمه احوال علماء شیعه در یازده جلد بوجود آورد بطوری که تحقیق شد آقا بزرگ تهرانی فعلاً در شهر سامراء سکونت دارد و هفتاد و پنج سال از عمرش میگذرد، او اکنون در شبانه روز يك نوبت غذا صرف میکند (نهار) و از خانه اش بیرون نمیرود و مشغول رفع نواقص آثار خود میباشد.

۲۷۲- معلوم است که مشارالیه دارای وضعیتی میباشد که برای بوجود آوردن چنین اثر بزرگی موفقیت پیدا کرده از نقطه نظر معلومات الذریعة حقیقتاً یکی از آثار کامل بشمار میآید زیرا که این اثر برای اشخاص مدقق در شهر بزرگی مانند اسلامبول که یکی از بهترین مرکزهای کتاب دنیا میباشد، قابل اهمیت است و يك مجموعه کامل کتاب شناسی است.

۲۷۳- چونکه آثاری که در دست ما میباشد بیشترشان محدودند مثلاً کتاب فهرست این الندید که در قرن چهارم و کشف الظنون در قرن سیزدهم شامل آثاری میباشد که تا آن زمانها بوجود آمده اند و از طرفی دیگر افکار مؤلفین این دو اثر حقیقتاً قابل ستایش و وسیع تر از فکر آقا بزرگ و موافق تر با علوم میباشد چونکه از نقطه نظر مذهب برای مؤلفین تفاوتی قائل نشده و معلومات حسابی در دسترس مطالعه کنندگان گذارده اند.

۲۷۴- کتاب اسماء الرجال «النجاشی» که در قرن چهارم تألیف شده و در بمبئی در سال ۱۳۱۷ هجری بچاپ رسیده تنها از علماء شیعه بحث میکند این کتاب از بسیاری از آثار کوچک تا زمان خود از بحث صرف نظر کرده و بحث نکرده است.

اینک این اثر آقا بزرگ مکمل این نقضها میباشد و از سوی دیگر در کتابخانه های اسلامبول و دیگر شهرهای تسنی آثاری که محدود به تشیع باشد خیلی محدود است.

۲۷۵- با اینکه شهر اسلامبول یکی از مهمترین مرکزهای کتابهای شرق و غرب بشمار میرود و آثار مؤلفین شیعه که بیشتر آنها را کتابهای خطی تشکیل میدهند و با

نقصان میگذاشت این اثر آقا بزرگ تهرانی جبران کمبود همه آثاری که یا بآنها دسترسی نداشته‌اند حتی تازمان فعلی برای ما باز کرده و در دسترس ما قرار داده است حتی این اثر اگر بدست ما نمی‌رسید از جایگاه بیشتر این کتابخانه‌ها بی‌اطلاع بودیم بطوری که در آخر جلد پنجم الذریعة فهرستی از این کتابخانه‌ها از طرف ناشر الذریعة علی نقی منزوی که پسر مولف می‌باشد بطریق ذیل نقل می‌شود:

- ۲۷۶- در نجف کتابخانه شوشتری‌ها کتاب خانه عمومی است و حاوی چهار هزار جلد کتاب می‌باشد که هزار جلد آن خطی است. کتابخانه حسینیہ در نجف (۱)
- ۲۷۷- کتابخانه رضویہ در ایران که بعضی کتابهایش در تاریخ چهارصد و بیست و یک وقف شده دیده می‌شود و از کتابخانه‌های قدیمی و مهم ایران بشمار می‌رود (۲)
- ۲۷۸- کتابخانه سپهسالار در تهران که مرتباً ده هزار جلد کتاب موجود است و بیشتر آنها خطی است (۳)

۱- در این کتابخانه رساله‌ای است در فهرست کتابخانه حاج میرزا حسین نوری صاحب کتاب «مستدرک الوسایل» که بقلم محدث نوری است دارای فواید تاریخی، ادبی، کتابشناسی است که نویسنده ناچیز این سطرها در روزگار تحمیلی در نجف اشرف از آن فهرست‌ها بهره‌ها برد.

۲- تاکنون هفت جلد فهرست کتابخانه آستان قدس رضوی در مشهد چاپ و منتشر شده چهار جلد اول آن با فهرست کتابخانه مدرسه فاضلیه مشهد که بعدها بکتابخانه آستان قدس رضوی منتقل شد تالیف شادروان حاج عماد محدث فهرستی مولف کتاب در علم در ابتدا الحدیث و اخبار جاپ مشهد و جلد پنجم و ششم فهرست تالیف آقا میرزا مهدی مجتهد ولایی شفتی است که از همدردان و دوستان تحصیلی نگارنده این سطور در نجف بود و جلد هفتم فهرست تالیف احمد گلچین معانی از اشعاران معاصر می‌باشد.

۳- فهرست کتابخانه مدرسه عالی سپهسالار تالیف ابن یوسف جلد اول و دوم چاپ تهران این فهرست مانند فهرست کتابخانه آستان قدس رضوی دارای شرح احوال و آثار بزرگان مذهب جعفری خصوصاً فقهاء شیعه است، جلد سوم فهرست بقلم محمد تقی دانش‌پژوه و علی نقی منزوی چاپ و منتشر شد.

- ۲۷۹- کتابخانه سماوی در نجف که کتابخانه خصوصی است و بیشتر از هزار جلد کتاب خطی را داراست (۱)
- ۲۸۰- کتابخانه شیرازی درسامرا (۲) کتابخانه العطار در کاظمین کتابخانه مجلس در تهران که حاوی آثار بزرگ جدید می باشد (۳)
- کتابخانه محیط در تهران که دارای پنج هزار جلد کتاب می باشد.
- ۲۸۱- کتابخانه مشکوة در تهران که يك کتابخانه خصوصی است و اکثر کتابهای خطی می باشد (۴)
- کتابخانه ملك در تهران که دارای سیزده هزار جلد کتاب خطی است و کتابخانه شخصی است (۵)

۱- شیخ محمد سماوی قاضی اسبق محکمه تمیز جعفری بغداد از دانشمندان وادیان بنام عراق عرب بود، بسیاری از کتابهای خطی کتابخانه سماوی را بقیمت خوب خریدند و بکتابخانه مشهور لندن انتقال دادند پس از وفات ایشان دولت عراق کتابخانه را خریداری کرد و جزء کتابخانه عمومی بغداد شد شادروان سماوی در ایام اقامت در نجف بانگارنده این سطور دوست بود و همه روزه در محضر صاحب الذریعة می آمد و در اصلاح الذریعة و تهیه مواد الذریعة بامولف بزرگوار آن همکاری داشتیم.

۲- موسی کتابخانه حاج میرزا حسن مجتهد شیرازی بود که در زمان تاسیس حوزه علمی سامرا وقف مدرسه کرد.

۳- فهرست کتابخانه مجلس جلد اول و دوم تالیف یوسف اعتصامی چاپ تهران، جلد سوم فهرست تالیف ابن یوسف صاحب فهرست مدرسه عالی سهسالار «چاپ تهران» جلد چهارم فهرست کتابخانه مجلس تالیف سعید نفیسی چاپ تهران

۴- چهارده جلد فهرست کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران بقلم دانش پژوه ، علی نقی منزوی تالیف و منتشر شده که دوازده جلد آن مخصوص کتابخانه استاد سید محمد مشکوة است .

۵- کتابخانه ملك وقف کتابخانه آستان قدس رضوی گشت و اینك بنام شعبه آن در تهران عمومی است .

- ۲۸۲- کتابخانه ملی در تهران که شامل سی و دو هزار و سیصد جلد کتاب خطی می باشد و کتابخانه عمومی و بزرگی است (۱)
- ۲۸۳- کتابخانه هیئت الدین در کاظمین کتابخانه شخصی است دارای پانصد جلد کتاب خطی می باشد (۲)
- ۲۸۴- فرزند مولف الذریعة علاوه از اینها پانزده کتابخانه دیگر را نوشته که آنها کتابخانه های شخصی بودو آن اندازه ها با اهمیت نمی باشند (۳)

- ۱- فهرست کتابخانه ملی جلد اول و دوم تألیف عبدالعزیز جواهر کلام و جلد سوم فهرست تألیف انوار در تهران چاپ و منتشر شد.
- ۲- کتابخانه شهرستانی در آرامگاه سید هیئت الدین در یکی از حجره های صحن کاظمین قرار دارد و سید همه کتابخانه را وقف عموم کرد.
- ۳- در کتابخانه های میرزا فضل الله شیخ الاسلام زنجان، حاج آقا حسین بروجردی و آقا سید شهاب الدین مرعشی قم، حاج سید احمد خوانساری تهران، از بزرگان دانشمندان و فقهای بنام مذهب جعفری صدهای کتاب خطی از بزرگان مذهب هست که ارزش بسیار دارد و نباید آن نفایس را فراموش کرد.

اگر ما بتوانیم

عشق بدانائی و فهم حقایق

و کشف علل را در خوانندگان گرمی

به جنبش آوریم و تقوای را که متضمن

محبت عمومی و عاری از غرض

خصوصی است تحریک نماییم آنچه

میجوئیم خود به سر اعمان خواهد آمد